

# ACCIÓ VALENCIANA

Els pobles que no saben conservar la llibertat, no deuen esperar dels seus tirans, més que miseria, persecucions, enviliment, grillons i cadenes.

Jeróni Spanzo.

Butlletí quinzenal ■ Organ d'ACCIÓ CULTURAL VALENCIANA ■ Redacció i Administració: Jorge Juan, 13

Preus de Subscripció: simpatitzant, 3 pessetes a l'any; actiu, 1 pesseta al mes; protector, 2 pessetes al mes, com mínim

ANY I - N.º 14

VALENCIA 1 NOVEMBRE 1930

10 CÈNTIMS

## EDITORIAL

### L'Associació Professional d'Estudiants de Filosofia i Lletres

Ja fa uns dies que les columnes de la premsa de la ciutat es veuen animades per una secció cultural. Des de diversos i heterogenis sectors es fa una violenta campanya contra el claustre de la Facultat de Filosofia i Lletres. Se li acusa—i no sense raó—d'estar divorciat de la cultura elaborada a València, se li acusa de no haver-ne aprofitat l'ocasió de la mençada llibertat que el senyor Tormo ha tingut a bé concedir per a incloure ensenyances valencianes... Però, no s'en adonen de que tots eixos projectes de reforma encara que arribaren a aconseguir la legalitat no podrien jamai ésser eficaços, perquè resultarien d'una buidor dessoladora. Es repetiria el lamentable fracàs de l'ensaiig d'Autonomia Universitària, perquè ara per ara no estem preparats per a valencianitzar la Universitat. Als universitaris els passaria el que "Avant" profetitzava dels polítics, que no sabrien que fer de l'Autonomia! Perquè l'autonomia no es un fi, es un mitjà. I encara que ens el donen no sabem que fer d'ell, perquè ignorem com es maneja... *that is the question!*

Tanmateix el pervindre les presenta més afalagador. El panorama escolar promet un demà millor. Heus ací un extracte de la proposició presentada i aprovada a l'A. P. E. de Filosofia i Lletres.

"Companys:

"Opinant que la nostra cultura ens deu d'ésser ensenyada per la nostra Universitat "en la nostra llengua, vos proposem als estudiants associats professionalment que es desvieu—altra volta—del camí oficial i adopteu el nostre idioma com a oficial per a tractar de les nostres coses.

"Però com ens cal fer constar que rebutgem "tots els exclusivismes (siguen de la banda que siguen) no volem ésser un obstacle per als companys d'altres terres d'Espanya, i com "a més tenim que confessar que l'ignorància "—forçosa—de les nostres coses arriba en "ocasions àdhuc a la llengua, declarem des d'el "primer moment la cooficialitat de l'espanyol "tolerant-lo i respectant-lo a la nostra Associació.

"N'oblidem que l'estatut primer disposa l'apoliticisme i l'arreligiositat de la F. U. E. i "volem eixir al pas de les eventuais acusacions "de *valencianisme*.

"Tots els ismes indiquen tendència col·lectiva orientada cap a l'exaltació d'una idea i "dins de la nostra entitat no cap—no pot cabre—altre isme que l'universitarisme que "tots febrosament professem.

"Però si la nostra posició no es de separatisme (com s'afanyarien a qualificar les dretes de Madrid), ni de nacionalisme (com

"sospitaràn alguns internacionalistes desorientats), ni àdhuc de simple patriotisme, si que "ho és de valenciania, de franca valenciania, "puix som un poble que tenim la nostra llengua i en ella volem conrear les nostres coses.

"Nosaltres, tots els signants, demanem una

"Associació universitària valenciana per als "universitaris de València".

Vista la redacció i les aclaracions que es feren a l'esmentada Assemblea, cal fer constar la decisió dels escolars de que no siga el seu acord a la mena del pres per les corporacions oficials.

## Valencia i Europa

### La política minoritària

La major part dels nostres lectors saben que un dels problemes internacionals més importants a l'Europa de la post-guerra, és el designat amb el nom de "qüestió de les minories nacionals."

El problema s'origina en els tractats de pau (1919-20). Aquests tractats, venien a modificar l'estructura política de l'Europa Central; però com les noves fronteres eren tan arbitràries com les anteriors, dins de cada nou Estat quedaren grups d'individus que tenien una llengua, una raça o una religió diferents de la oficial. Eixos grups son les "minories nacionals" i les clàusules que obliguen a llurs Estats respectius a no contrariar aquella realitat lingüística, racial o religiosa, més les decisions de la S. D. N. i dels diferents Congressos, que en fan referència, constitueixen el "dret de minories".

L'aplicació d'aquest dret, ha creat fortes divergències entre els grups protegits i els Estats. Gairebé tota l'activitat desenrotllada per la S. D. N. en 1928 i 1929, ha estat encaminada a resoldre el conflicte. El problema minoritari era—i és encara—la pedra de toc a les deliberacions de l'organisme de Ginebra.

Ara bé: perquè i de quina manera hi hem intervingut nosaltres? Els qui vulguen conèixer extensament, amb tots els detalls, el procés de la intervenció catalano-valenciana-mallorquina en aquesta gran polèmica internacional, hauràn de consultar el capítol VIII del meu recent llibre "Catalunya sota la dictadura" (Edicions Proa, Barcelona), que és l'única font d'informació que hi ha. Per al descabellament posterior dels fets, la millor font informativa publicada fins ara és el llibre de Joan Estelrich "La qüestió de les minories nacionals" (Barcelona, Llibreria Catalònia).

Les constants agressions de la dictadura incivil contra la nostra llengua, ens posava en les mateixes condicions que aquelles minories de l'Europa Central, oprimides per un Estat tirànic. Partint d'aquest punt, l'ex-diputat de la Mancomunitat de Catalunya senyor Massó i Llorenç, presentà a la S. D. N. una llarga informació de lo que s'esdevenia, i demanà que

s'aplicara al nostre país el dret de minories. La Societat, contestà que nosaltres no erem una minoria reconeguda en cap tractat i que no podia fer-hi res.

Els senyors Massó i Nicolau d'Oluver es dedicaren a fer una gran propaganda per tota Europa; dels contactes que establiren amb els representants de totes les minories d'Europa, nasqué l'idea d'organitzar els Congressos de Nacionalitats Europees, en els quals—ja se'n han celebrat sis—els catalans, mallorquins i valencians hem format una sola delegació que és, tinc l'honor de dir-ho, una de les que té més prestigi a Ginebra.

En els Congressos es tracten qüestions de caràcter doctrinal i de caràcter pràctic, temes generals i problemes concrets. Per la nostra part, podem dir que—durant la dictadura—ferem anar de cap als representants d'Espanya a la S. D. N. i que la dictadura no es va atrevir mai a fer-nos res, per be que no ens amagàvem.

Fins ara, el resultat més important d'aquesta tasca ha estat de posar en circulació la idea de generaitzar el dret de minories, que fon recollida i defensada brillantment a la S. D. N. pel delegat i ministre alemany Dr. Gustav Stresemann. Si s'arriba a donar caràcter oficial a la idea—i l'activitat desplegada en la última Assemblea pel senyor Motta és ja un gran pas en aquest sentit—la Societat haurà de protegir *totes les minories* encara que no estiguen reconegudes en cap tractat. D'eixa manera, els valencians tindriem dret internacionalment reconegut a que en les nostres escoles públiques s'ensenyara als xiquets en la nostra llengua pròpia i no en la de l'Estat al qual pertanyem.

ARTUR PERUCHO.

*La Direcció advertix que no es fa solidària de les opinions exposades als articles signats; d'aquests responen llurs autors.*

# Les Lletres

Revista de Llibres

## Tomba-Tossals (1)

Altra volta des de Castelló, i sempre del si d'aquella Societat Castellonenca tan plena d'enlairades activitats, ens ve un bell símptoma aixecador de les nostres esperances.

Per als que com jo, al decidir romandre fidels per sempre a l'esperit autòcton no han renunciat a cap dels aventatges ni excel·lències d'un tipus de vida *europèu*, aquest llibre ens ha vingut a donar la seguretat de que quelcom de més refinat, que un simple sentiment localista, comença a trobar-se dins de l'actual redreçament valencià.

Amb un pervindre més o menys falaguer un hom ha triat, per tal d'omplir d'una mica d'interés la buïdor d'aquest viure gris, una activitat intel·lectual.

Lògic és, doncs, que senta un especialíssim plaer en trobar com l'ànima nacional ben afi de la seua individual—per més que òbriga aquesta a totes les veus de l'Univers—va donant de sí els primers fruits de maduresa. I en el cas concret suggeridor d'aquestes notes, el bell producte gràfic bé ens parla de l'aparició, dins les fronteres del Regne d'un nou element indispensable en aquest petit món de de l'intel·lecte i del seu vehicle de comunicació més adient, el llibre. No vaig a considerar ací quina siga l'utilitat del bibliòfil dins del món literari: he de dir però que si hem de rebutjar l'*snob* des d'un punt de mira de puritanisme intel·lectual, no devem fer altre tant si sols hem de considerar un punt de vista previ: el de la major estima i difusió del nostre llibre.

No se'ns oculta que ni el contingut d'aquesta obra que resenyem, ni en general la de tota la nostra producció nacional assoleix un nivell que la equipare a qualsevol de les altres grans literatures europees. Però pensant que aquesta inferioritat no es consubstancial a la nostra ànima sino més bé fruit de la seua tendra juvenesa, hem de veure amb il·lusió l'acreciment de l'estima pel llibre; pel bell llibre. Car disposant d'una marxa atenta, hom creu la cojuntura per a l'aparició dels escriptors, al caliu cordial de la ingenuïtat multitudinària, sota la mirada serena i el gest noble de la minoria selecta.

Així doncs felicitem-nos-en d'aquest nou llibre de la Castellonenca que ens permet començar a mirar amb una mica menys de rubor, pel nostre abandó inaudit, la tasca gegantina—

i ensem delicada—dels nostres compatriotes els catalans.

\* \* \*

El senyor Pasqual i Tirado ha hagut de realitzar una labor ben dificultosa des del punt de mira de la dignitat literaria. Es una mica difícil fer literatura per a infants, i més encara quan es parteix des del *folk-lore*. Literatura de pagesos, per a nens! Quants esforços per a refinar quelcom aquesta materia prima! I no obstant al reconèixer que l'autor ha sabut renunciar quasi sempre a aquest fàcil humorisme intestinal a que tan aficionats som els pobles de la nostra Mediterrània.

La llengua emprada, si prescindim de qualques arcaïsmes—*lo, los*, per *el, els*; *ab* per *amb*—i de l'ús de certes morfologies no massa depurades, ço que dona un to excessivament provincial al conjunt, no ens pot merèixer sino un excelent comentari per la riquesa palesada; el que res te d'estrany, car tothom sap la puresa amb que el nostre idioma es conservat a les terres valencianes del Nord.

Podem cloure doncs, aquestes esquemàtiques impressions afirmant que ens trobem davant d'un magnífic *specimen* de literatura infantil i de refinat gust bibliofílic—Heus ací un llibre que tardarà en ésser superat—.

\* \* \*

Nota de bibliòfil: El tiratge de Tomba Tossals ha sigut el següent: II exemplars gran marge en paper de fil *Vidalón* nominats a màquina i numerats I a XI, forà de venda. 75 exemplars en paper de fil *Guarro*, marcats I a 75. 1.000 exemplars en paper especial *Torras Juvinyà*.

La cuberta i caplletres son obra de B. Artoia Tomàs. Dibuixos de P. Pérez i Dolz. Vinyetes de L. Sales i Boli.

La impressió, a carrec de Fill de J. Armengot.

\* \* \*

Mot final: Jo espere que els nostres amants del bell llibre, així com tots aquells que senten l'urgència de valencianitzar els nostres infants sabran fer tota honor a aquest bell gest dels homes de la Castellonenca.

E. G. N.

València i octubre 1930.

(1) J. Pasqual i Tirado Tomba-Tossals. «Contalles de la terra.»—Castelló de la Plana.—1930.

Informació valenciana

N'Enric de Benito i de la Llave

Sentim hui profundíssim dolor al donar la notícia de la mort del catedràtic de Dret Penal de la nostra Universitat senyor De Benito. No donarem la seua biografia, ja publicada pels diaris de la nostra ciutat, sols direm que es tractava d'un catedràtic competentíssim, moderníssimament orientat i que tenia un gran interès per les nostres coses com ho prova la seua activíssima actuació com a President de L'Associació d'Amics de Lluís Vives de la nostra Universitat. Des d'ací enviem el testimoni de la nostra condolència a la seua família i a l'Universitat que tant ha perdut amb la seua mort.

Llibres d'Art

A l'article així titolat publicat a *La Publicitat* per el senyor Joan Sacs s'esmenta eloquiosament el llibre publicat per l'ACCIÓ CULTURAL VALENCIANA, dins d'"Estudis Històrics Valencians" i que té el nom de "Dietario de Suárez" del nostre company Antoni Igual. Restem molt agraits per aquesta gentilesa.

Augment de pàgines

Si aconseguim vèncer certes dificultats, pensem augmentar des del número vinent a huit, el número de pàgines del periòdic.

Al Campament de Palestra

Invitats per Palestra han passat els tres primers dies de novembre, en el Campament de Germanor Catalana, cinc companys nostres. A d'aquest també han assistit els nostres compatriotes els mallorquins.

Una làpida a Pere Balaguer

L'Ajuntament ha pres l'acord de col·locar una làpida a les Torres de Serrans per a perpetuar la memòria de Pere Balaguer, llur constructor. Fins ací tot està molt bé. El que ja no ho està tant es que, segurament, ja voreu com per a d'açò la cooficialitat no existix i la làpida anirà redactada en *la lengua oficial*.

Les nostres enquestes

### El problema de la valencianització de la Universitat

En contestació a les nostres preguntes hem rebut una lletra d'En Lluís Pericot, de la Facultat d'Història de la nostra Universitat. Va a continuació:

—En quina llengua cregueu que deu conrear-se la cultura valenciana?

Em sembla evident que per a poguer-se nomenar valenciana una cultura ha d'ésser conreada en la llengua dels valencians.

—En quina llengua penseu que deu ensenyar-se als valencians?

—Aquesta qüestió, almenys en l'enseny-

DEFENGAU ELS VOSTRES ULLS!...  
DEFENGAU LA VOSTRA BUTXACA!...

**CRUMIERE**

Optic, vos dona el 60 per 100 de ventaja al donar-vos

**DEBADES**

L'examen del metge oculista

17 - P. Sta. CATERINA - 17 --- VALENCIA

# i l e s A r t s

ment universitari, crec que es pot deixar per a resoldrer segons cada cas; on el professor i els deixebles siguin valencians es natural que si ho volen puguin emprar el valencià. Anar més enllà donada l'actual situació de la cultura valenciana, em semblaria contraproductiu. Ademés aquesta és una solució que fou adoptada fa anys, privadament es clar, en una universitat germana.

—*Amb quina extensió i preponderància jutgeu que deuen ésser estudiades les coses valencianes?*

Seguint el criteri adoptat sempre per la nostra Facultat de Filosofia i Lletres i per raons que no hi ha necessitat de repetir, crec que a València s'ha de donar absoluta preponderància a tot lo referent a coses valencianes en els estudis d'investigació. Ara, respecte als cursos generals, donada la poca duració dels estudis, ho veig difícil si no es vol fer encara més prima la preparació de conjunt dels alumnes, tant insuficient avui.

—*Cregueu convenient l'instal·lació de càtedres de Llengua, Literatura, Art, Història, etcètera, valencianes?*

Naturalment; i s'ha d'advertir una vegada més que la nostra Facultat ho ha fet ja, amb tot desinterès; lo difícil sembla, es trist dir-ho, trobar qui vullgui assistir a n'aquestes càtedres.

—*Quins mitjans proposeu per al ressorgiment de la nostra Universitat?*

Ens manquen moltes coses pero la fonamental son els mitjans econòmics; si tinguéssim aquests tindriem bones biblioteques i laboratoris, nombrosos locals adequats, publicacions indicadores d'una forta vida cultural i seria més plaent a alumnes i professors el treball universitari; tot lo demés vindria per sí sol.

—*Què opinió vos mereixen els actuals moviments universitaris?*

Nobles i desinteressats en el seu inici, els crec ara del tot mal orientats.

Lluís Pericot.

València, octubre 1930.

## De vulgarització històrica

### El Castic d'un agermanat

(Degradació i mort de Mossen Joan lo Portugués)

Havien acabat les lluites de la Germania a la nostra ciutat, quan ja havien segat, segons Danvila, 12.000 vides. Però per si açò fora poc, el poble valencià va quedar empobrit i esguardava tristament aquells camps tallats que no feia encara molt de temps estaven esplendents de riquesa.

Però no sols afligiren aquests mals als valencians, doncs l'Emperaire Carles V, a 27 de març de 1523, llança una ona de sang sobre la ciutat del Turia, al nomenar Lloctinent General del Regne a donya Germana de Foix i al seu marit En Joan, Marquès de Brandenburg, Capità General per privilegi, donat a Burgos a 15 de setembre del mateix any, puix portaven ordre de castigar durament als agermanats.

Va complir bé donya Germana aquesta ordre com ho demostra "l'estadística fúnebre d'aquests castics" que es conserva a l'Arxiu de la Seu.

Una de les víctimes fon el prèvere Joan Villalongo de Forteventura.

Era aquest prèvere causant dels fets de Xàtiva i dels que realitzà l'Encubert. Contava mossen Joan uns 55 anys d'edat, quan el 9 d'agost de 1524 fon sentenciat. Presa Xàtiva pel Vis-rei, fon empresonat a Chulilla i condemnat a presó perpètua per l'Ordinari. Però després, el Bisbe de Tarazona, comissionat pel Pontífex i l'Emperaire per a processar als eclesiàstics agermanats, el portà de Chulilla, fent-li procés, essent condemnat a degradació i rellegat al braç secular. Per a d'açò feren un gran catafalc "com los inquisidors quant fan quema" (1). A d'aquell lloc posaren els escolans una taula amb unes toballes, un tratge de cotó blanc amb el seu compliment, per a dir missa. dues dalmàtiques, calzer, hostia, canadelles d'argent, missal ordinari, breviari, un plat d'argent, sobrepellís amb una tobollola de lli, un gabinet, unes tissors, un canelobre d'argent amb un ciri apagat, una campaneta, unes claus i alguns altres objectes.

Per al bisbe que el degradava hi havia una capa de domàs blanc, amit, roquet, estola, mitra i crosa. A les nou eixiren de la sagristia de la Seu el bisbe i Pere Martí, prèvere sots-sagristà. Aplegats que foren al catafalc, el bisbe pujà al graó més alt en mig dels jutges i el sots-sagristà s'assegué a una cadira a la capsalera de la taula. Vingué el reu des de la presó, vestit amb clotxa rodejat de cinc o sis mestres en Teologia. Estant mossen Joan a peu dret, li va ésser llegida la sentència, i després el vestiren amb un sobrepellís i tot el necessari per a dir missa. Pujat als peus del Bisbe fon degradat per aquest segons està al Pontifical, despullat de totes les vestidures sacerdotals i essent-li tallat el cabell per un barber. Després de llevada la clotxa i vestit amb capús va ésser entregat al jutge secular. Abans d'açò i mentre estava als peus del Bisbe, li feu aquest una exhortació de bon morir fent-li pronunciar la confessió general i absolvent-lo de tota sentència d'excomunicació. Tot seguit s'en anaren els jutges, comissaris, capellans i el vis-canceller. Els de la Rota que estaven al catafalc dels Jurats el sentenciaren a ésser esquarterat i a posar el seu cap al cantó de l'hospital de la plaça de Xàtiva. Li posaren una cadena al coll i deixat en camisa, capell i panys, els confreres dels Innocents, amb les mans lligades, crucifix i com als altres sentenciats li feren donar la volta acostumada per son peu i no arrossegat, seguit del agutzil de la Reina.

A la vesprada s'ajuntaren els escolans de la Seu i li pregaren a la Vis-Reina que els deixara soterrar-lo, cosa que els fon concedida, manant tot seguit un agutzil per a que el fera despenjar.

I la companyia dels Innocents, com era costum, soterrà a Sant Joan els quatre quarts sense el cap i les menucies. El cap el portaren a Xàtiva. Els confreres dels Innocents de bon matí i a la presó del Bisbe li digueren una missa com als altres sentenciats.

Fets com aquest es succeïren interminables en aquell sangnant epíleg de les Germanies.

JOAN M. GRIMA I REIG.

(1) Llibre d'Antiquitats.

## La política nacional

Tot sembla demostrar, especialment a les gents que del problema nacional sols coneixen l'actuació dels partits polítics, que el nostre nacionalisme sofreix una gran reculada.

No es pot negar que, en efecte, la Lliga ha progressat ràpidament en el camp de l'espanyolisme, dins del marc de la monarquia, i que Acció Catalana, des de l'històric pacte de Sant Sebastià, progressa també a no menys velocitat, tot debatint-se per a justificar la nova orientació, pel mateix camp dins del marc republicà.

La monarquia o la república espanyola son els cavalls de batalla de la Lliga i d'Acció.

A d'això queda reduïda tota la doctrina nacionalista a defensar continguda en el per ells oblidat principi de sobirania que diu CADA NACIO HA DE TINDRE UN ESTAT, tan valentament i magistral defensat pel gran mestre Dr. Martí i Julià i pel tan invocat Prat de la Riba.

Ara aquest principi de sobirania ja no interessa als dos grans partits de Barcelona. Cal preocupar-se'n com a bons subdits dels assumptes interiors d'Espanya, de la seua forma de govern i cal seguir la seua política sobre tot.

El principi de sobirania nacional cal puix bandejar-lo, segons els esmentats partits. De sobirania únicament interessa que la que pertoca al Rei o al President de la república.

El problema nacional ja no és un plet de sobirania sino de gràcia segons la Lliga i de justícia segons Acció, encara que això semblen bizantinismes en el lèxic nacionalista.

Suara Acció catalana ha fet la següent i transcendental declaració: "En la nostra consciència de catalans, s'ha produït l'evidència de que el catalanisme no podrà realitzar els fins que la nostra concepció liberal li assigna si no és reconegut per tots aquells amb els quals estem disposats a conviure com a Estat polític. La història ens ha adherit a la vida d'Espanya; avui com avui, entosudir-nos a elaborar-nos un destí desvinculat de les vicissituds del conjunt hispànic fora crear-nos un destí pitjor. Per això no pot ésser-nos indiferent res del que políticament i socialment es produeix a Espanya, i avui el que s'hi debat és el problema capital de la SOBIRANIA".

Tanmateix, malgrat el pesimisme dels grans partits nacionals i malgrat el derrotisme d'altres, es un fet innegable que la nació camina intrèpidament cap a la victòria segura del seu destí, i com digué encertadament En Cambó en fetxa memorable, qui s'opose als seus destins serà fatalment arrossegat.

Ni la mateixa i escaducera *sobirania popular* res no podria contra la pròpia i autèntica sobirania que és la que porta el secret de la seua força.

Ll. B. P.

# E I C i n e m a

## Tres humoristes

Des de la fi de l'estiu fins avui hem pogut assistir a la represa de les obres cabdals de l'humorisme cinemàtic. Les dues darreres produccions—i les més considerables—de Chaplin: *La fallera de l'or* i *El Circ*. Tota la producció—salvat *L'heroi del riu*—de la última manera de Keaton: *El Collegial*, *El Cameramen*, *El Comparsa*. I encara *El General* pertanyen—com *El Navegant*, les *Tres Edats* i *La llei de l'hospitalitat*—a la seua etapa anterior, de transició.

Junt açò a la reparació de Harry Langdon, allunyat injustament molt de temps, he considerat oportú fer quelques reflexions—en pur index—a l'entorn d'aquestes figures.

\* \* \*

Charlie Chaplin, Buster Keaton, Harry Langdon. Heus ací les tres màximes valors del cinema humorístic, d'avui.

El primer lloc—dret d'antiguetat—per a Charlie. Ell és el *Precursor*, amb totes les grandeses i totes les imperfeccions que aquesta situació de privilegi comporta. El seu sentimentalisme més a l'abast de la multitud es d'un caire purament decimonònic. La seua labor davant les masses de sentiments i reaccions primàries, forma un paral·lelisme sorprendedor amb altra figura anglesa d'altres hores: la de Dickens. Seria una mica llarg l'establir relacions més precises entre ambdós: sols vull que el lector reflexione sobre *The Kid* i *Oliver Twist*, ço es, sobre un sol dels aspectes d'aquest tipus d'humorisme de gran estil: *dandysme* tímid, infantesa feble, devoció de gos vagamón sense calor de llar. Al fons, soroll apagat de veus: *home sweet home...* Tennyson. Sentimentalisme.

Buster Keaton, representa un humorisme més pur, més aprop dels nostres gustos moderns. El seu fons sentimental, ben pregón, va ocult sota una fàcies gèlida, de màxima indiferència. I tanmateix, aquest pudor ferèsteg, ens ompli d'una més íntima desolació—escena del goset de drap a *El Comparsa*—que totes les nits de nadal—*La fallera de l'or*—de Chaplin. L'estudi de matisos diferenciadors entre l'art d'aquests dos humoristes ens duria massa lluny: acàs convinga insinuar el contrast entre el barroquisme de la caracterització *chaplinesca* i la creixent depuració de Buster: àdhuc el seu capell extraplà es bat en retirada.

Si Buster Keaton representa la deficiència d'acció en un home normal, per excés de timi-

desa, Harry Langdon, un pas més enllà es la manca d'acció per insuficiència mental. El *valenti* de les seues actituds ens mostra un cervell pobre que s'inhibix una i altra volta de les més senzilles associacions d'idees.

La sensació còmica—esclat de suficiència d'un públic capaç de més altes empreses, que les humils que davant d'ell s'escolen—oferida per Langdon es perxò més complicada. I es perxò també que la massa ha acceptat més fàcilment al *divulgador* d'aquest complicat joc, ço es, a Stan Laurel.

\* \* \*

Si haguera de seguir un criteri simplista, hauria de establir categories. Però em basta amb reconèixer tres personalíssims estils, tots tres, de gran classe. I açò ja es prou.

Potser molts vullguen fer un lloc únic per a donar-lo a Chaplin. I tractant de raonar-ho potser em diguen que dels tres és l'únic que dirigix les obres seues, per tant, el sol que és *complet*. Però abans de decidir aquesta qüestió ens caldria saber fins a quin punt Keaton i Langdon son tan sols uns automates i per sobre de tot, ens caldria recordar l'exemple de Harold Lloyd excel·lent recercador de trucs i tan sols un mediocre *còmic*.

I és que en el cinema les valors plàstiques son les que compten.

\* \* \*

I unes ratlles finals. Per a un film que hom està projectant a un mateix temps a Barcelona, Madrid i València. I que m'ha decebut pregonament.

Per fortuna la visió d'*Estrellats* no ha fet sino confirmar-me en la meua opinió sobre Buster Keaton. Tanmateix, haig de lamentar el greu retrocés que marca dintre de la seua obra total. Aquest actor es quelcom més que un ballarí escèntic, i es mereix quelcom de menys plebeu i groller que aquell primer número de revista amb l'intervenció dels eunucs.

No fa gaires dies que Diaz-Plaja parlava a *Mirador dels assassins* del cinema sonor. Un dels pitjors és el d'obligar-nos a suportar tipus d'una inèpcia tan ridícula com les d'aqueixos Don Alvarado i María Calvo, deixalles del teatralisme més degradat.

Tal volta fora convenient parlar més en avant, d'aquestes qüestions actualíssimes i greus del *sonor* i del *parlat*.

E. G. N.

València i octubre 1930.

siguen estudiats. Procurem una visió meravellosa del treball interior que és en l'esperit humà car, destinats als infants, duen les coses a llur forma més directa i més simple. En la majoria dels contes de fades, els nanos, els gegants i els fenòmens de qualsevol naturalesa son sempre les forces del mal. Son els malvats del món de les fades en una bellesa anormal es la única enormalitat acceptada favorablement. La Princesa deu ésser la més bella, el Príncep Encantador el més gentil. Tots els altres excessos son perillosos per als interessats...

Evidentment sobre la pantalla silenciosa, la lletjor i la diformitat constitueixen uns dels mitjans més directes per a crear una antipatia als ulls dels espectadors. Puix, si la diformitat i la depravació no anaren emparellades que en els contes de fades i sobre la pantalla no hi hauria perquè preocupar-se'n. Seria simplement un dels millors i més ràpids mitjans per a crear l'impressió desitjada. Des de que el públic vegega aparèixer aquest objecte d'horror, sabria quin era el personatge anti-pàtic.

Però n'hi ha que traure'n un ensenyament de tot això. Vistam un fantotxe amb sabates desmesurades, pantalons massa amples i un barret massa petit i el públic sap desseguida que té que fer burleta d'ell. Donem-li una mirada obliqua o un aire sarcàstic o una cara contrafeta de manera desagradívola i sabreu que el personatge no tindrà la vostra simpatia.

Encara que haja pogut ésser altra cosa al temps de la seua primera joventut, no es menys veritable que l'interpret modern no té sempre que personificar un caràcter tallat d'un sol bloc. Victor Hugo no escribia un argument quan creà el Quasimodo de *Notre-Dame de París*, paper que m'ha proveït de moltes indicacions per al meu art. Shakespeare no escrivia per a la pantalla quan ens va mostrar Ricard III impijorable en lo moral i en lo físic. El vell Homer no pensava certament en Hollywood quan descrivia a Thersite, l'home no solament el més menyspreable, sino que també el més lleig del món!

LON CHANEY.

(De *Cinéma*).

(Acabarà).

### RETALLS

Un dels darrers articles

## Els secrets de les meues composicions

En el curs de la meua carrera cinematogràfica he tingut que encarnar varies vegades, criatures desgraciades i àdhuc sinistres. Molt a sovint l'esperit d'aquests éssers es deformat com el seu cos. Perquè aquests desgraciats son

deblement desheretats? Perquè la llei de les compensacions no funciona en llur favor per a atenuar per alguna bellesa de l'esperit i del cor llur trista i terrible apariència?

Prengam els contes de fades. Val la pena

**Per a conèixer la nostra llengua es imprescindible dispondre d'un diccionari**

**Compreu el Diccionari Valencià-Espanyol d'Escrig**

**Esmentat i augmentat per Llobart**

**35 pts. a pagaments de 2'50 mesals 30 pts. al Comptat**

Presentant aquest anunci a l'administració del periòdic